

ніяких компромісів». Цього вистачило до винесення закритим судом смертного вироку.

В. О. Ага-Беків був розстріляний у м. Києві 22 серпня 1938 р. і таємно похований на спецділянці НКВС УРСР (нині Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили») – найбільшому в Україні встановленому місці поховань жертв політичних репресій. Реабілітований 9 червня 1993 р.

Повертаючи його ім'я із небуття, автори Харківського тому серії «Реабілітовані історією» включили до 1-ої частини книги третьої відомості про репресію 1937 р. копії окремих документів архівної кримінальної справи.

Олексій Миколайович Янкул,

*доктор філософії (PhD) з історії та археології, провідний фахівець
Центру українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ВНЕСОК ПРОТОІЄРЕЯ МИКОЛИ (ЛАЩЕНКОВА) В ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ХАРКІВЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ ЙОГО ПУБЛІКАЦІЙ У «ХАРКІВСЬКОМУ ЗБІРНИКУ» (1887–1898 РР.))

Харківщина багата на видатних діячів, які займалися дослідженням регіону. Одним з них був протоієрей Микола (у миру – Микола Олексійович Лашенков, 1829–1896) – історик церкви, уродженець Ізюмщини, с. Гаврилівка (нині – Ізюмського району). Він був настоятелем Троїцької церкви у Харкові, входив до складу духовної консисторії. Окрім духовних справ, активно займався дослідницькою діяльністю, про що свідчить його членство у Харківському губернському статистичному комітеті та Харківському історико-філологічному товаристві.

Здебільшого протоієрей Микола (Лашенков) займався дослідженням історії місцевої церкви та її діячів. У даному випадку нас цікавлять його праці, опубліковані у «Харківському збірнику» – науково-літературному додатку до статистико-інформаційного збірника «Харківський календар», що видавався у період з 1887 по 1898 рр. і вміщував у себе різноманітні матеріали наукового і науково-популярного характеру (статті, монографії, некрологи і т. д.). Укладався «Збірник» Харківським губернським статистичним комітетом, за це відповідав його секретар. Започаткований він був, коли цю посаду в комітеті обіймав історик та етнограф П. С. Єфимен-

ко (1835–1908). Він виступав укладачем першого тому. У наступні роки його справу продовжили В. І. Касперов та В. В. Іванов.

У цьому виданні публікували свої праці такі відомі дослідники, як історик і громадський діяч Д. І. Багалій (1857–1932), ботанік, географ А. М. Краснов (1862–1915), економіст, статистик і громадський діяч О. О. Русов (1847–1915), етнограф, літературознавець, історик мистецтва та музейний діяч М. Ф. Сумцов (1854–1922) та інші. Серед авторів був і о. Микола (Лашенков). У «Харківському збірнику» він опублікував десять своїх праць, серед яких є як статті, так і монографії, які публікувалися частинами.

Тематично його публікації можна розділити на ті, які стосувалися церковної історії (їх найбільше – 7), і ті, які стосувалися окремих діячів, прямо не пов'язаних з церквою (П. П. Гулак-Артемівський, В. Н. Каразін, Г. Ф. Квітка-Основ'яненко). Найбільша кількість робіт о. Миколи (Лашенкова) була опублікована у випуску «Харківського збірника» за 1889 р. – шість. В інших було по одній праці. Зазначимо, що за весь час існування збірника робіт протоієрея не було лише у двох випусках – за 1888 і 1897 рр. Це свідчить про те, що його внесок у просвітницьку діяльність викликав довіру Харківського губернського статистичного комітету і вони запрошували його до публікації протягом усього періоду існування видання.

Зокрема, у 1887 р. о. Микола (Лашенков) опублікував розвідку «Василь Назарович Каразін як поміщик села Кручика»; у 1889 р. – праці «Домові церкви в покоях слобідсько-українських дворян-поміщиків», «До біографії Г. Ф. Квітки», «Двохсотріччя Покровського храму Харківського архієрейського дому», «Відвідування Харківського колегіуму Белгородським єпископом Самуїлом Міславським», «Спогади про високопреосвященного Мелетія, архієпископа Харківського»; у 1890 р. – «Пам'яті ректора Харківського університету Петра Петровича Гулак-Артемівського», у 1891 р. – «Високопреосвященний Філарет, архієпископ Харківський, за листами до його друга, валківського поміщика М. М. Романовського (1851–1861)», з продовженням у 1892 р.; у 1893 р. опублікована перша частина його монографії, з продовженням у 1894 і 1895 рр. – «Матеріали до сторіччя Харківської кафедри. Христофор – перший єпископ Слобідсько-Український і Харківський»; у 1896 р. опублікована перша частина ще однієї його монографії, також до сторіччя Харківської кафедри «Аполлос – другий єпископ Слобідсько-Український і Харківський». Її продовження було опубліковане у 1898 р., вже після смерті автора.

Таким чином, внесок протоієрея Миколи (Лашенкова) у дослідження місцевої історії (зокрема церковної) є доволі вагомим, оскільки у своїх

працях він досліджував різноманітні питання, які до нього не опрацьовувалися або мали інші висновки, і тим самим заклав основи для подальшого їх вивчення та дискусій.

ГАННА ПЕТРІВНА ЯРМІШ,

завідуюча науково-освітнього відділу ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди»

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І ХАРКІВ

Останні 25 років життя Григорій Варсава Сковорода провів на Слобожанщині. За словами М. Ковалинського, педагог любив Харків і часто відвідував його, передбачав містові світле майбутнє. Вперше Сковорода прибув до Харкова у 1759 році, коли білгородський єпископ Іоасаф Миткевич запросив його на посаду викладача до Харківського колегіуму. Майже десять років (до 1769 року) – проте зі значними перервами – Сковорода викладав поетику, греку, синтаксиму й катехізис для слобожанського юнацтва. У Харкові філософ привертав до себе пильну увагу не лише своїми незвичними думками, але і способом життя. Саме у Харкові педагог познайомився з 18-річним Михайлом Ковалинським, який став найближчим його учнем і другом, який після спілкування з учителем написав свій найкращий твір, що став найдостовірнішим життєписом «Життя Григорія Сковороди, писане 1794 року за стародавнім смаком», епіграфом до якого взяв слова Горація «Non omnis moriar» – «Ні, весь я не помру», які для Сковороди стали пророчими. Саме його життя було незвичним: він одягався зі смаком, але дуже просто, їв лише плоди чи молочні страви, та й то після заходу сонця, спав не більше чотирьох годин на добу, завжди ходив пішки, мав «набожність без марновірства, ученість без гордоців, гречність без лестоців». У цей час Сковородою були написані «Харківські байки», ціла низка українських та латинських поезій, катехитичний курс «Початкові двері до християнського доброго життя», філософські діалоги «Нарцис», «Асхань» та деякі інші твори.

Філософ дуже любив Слобідський край, його природу та людей, міста ж намагався обходити, проте у 1790 році у Іванівці він склав зворушливу латиномовну молитву до Бога за слобожанську столицю, називаючи Харків (Zacharopolis) «сьомим Божим оком» та висловлюючи сподівання, що перегодом це місто неодмінно стане схожим на сонце.